

Вісник

КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ГАЗЕТА

№ 2 (22)

КВІТЕНЬ 2010

заснована у

2006 р.

Розповсюджується
безкоштовно

МІЖНАРОДНИЙ СЕМІНАР

У рамках українсько-німецького проекту „Розроблення стратегічного менеджменту Карпатського біосферного заповідника з урахуванням транскордонних аспектів”, 17-18 березня ц.р. у Рахові, у приміщенні Рахівського навчально-консультаційного центру Прикарпатського університету імені В. Стефаника, відбувся міжнародний семінар. Його метою було обговорення перспектив розвитку КБЗ в контексті інтересів місцевих громад та залучення зацікавлених сторін до розробки менеджмент-плану заповідника на близьку та далеку перспективу.

У роботі семінару, крім керівників заповідника, його виробничих підрозділів, брали участь німецька делегація на чолі з керівником міжнародного проекту, професором Університету сталого розвитку з м. Еберсвальде П'єром Ібішем, спеціальним уповноваженим по Східній Європі Німецького федерального фонду охорони природи (ОВЦ) Вільгельмом Кульке, експертом з Великобританії, професором Есекського університету Петером Гобсоном, директором Інституту екології „ЕКО” з Австрії Гансом Кірхмаєром. У роботі семінару також брали участь працівники Державної служби заповідної справи Мінприроди України, науковці Львівського та Ужгородського національних університетів, керівники національних природних парків Західного регіону України, громадських екологічних організацій, представники районних рад та держадміністрацій, держлісгоспів, а також голови населених пунктів, території яких розташовані у зоні діяльності заповідника (усього до 80 осіб).

Доповіді на семінарі презентували: „Карпатський біосферний заповідник – правовий статус, територія, завдання і менеджмент-план” – директор заповідника, професор Федір Гамор; „Проект, його мета, цілі та короткий зміст” – професор П.Ібіш;

„Вступ до відкритих стандартів практики збереження природи” – науковець з Університету сталого розвитку м. Еберсвальде Ліна Стрікснер.

Потім учасники семінару працювали у групах, де під керівництвом закордонних фахівців аналізували стан та ландшафтне різноманіття, клімат і водні ресурси, господарювання в лісі, збереження пралісів, полонин, природній і антропогенний вплив на них тощо, моделювали ситуації, висловлювали своє бачення їх кінцевого впливу на заходи, які слід вжити, аби цей вплив був позитивним.

Підсумки семінару підбили Ф.Гамор, П.Ібіш та П.Гобсон.

У рамках семінару гості відвідали Кузій-Свидовецьке природоохоронне науково-дослідне відділення, де ознайомилися з практичним природоохоронним менеджментом в урочищі Кузій, екотуристичною інфраструктурою на маршруті до Соколиного берда та практичними аспектами організації науково-дослідної, екоосвітньої діяльності заповідника. Гості побували в екоосвітньому центрі Центру Європи, оглянули експозиції про природні, культурні та історичні цінності Європейського континенту, зокрема і нашого регіону. Крім цього, вони також побували в Кевелівському ПНДВ, оглянули культурні та історичні пам'ятки Закарпатської Гуцульщини.

Також в рамках семінару в КБЗ відбулися українсько-німецько-британська робочі зустрічі щодо пошуків джерел фінансування будівництва на території заповідника у Квасах міжнародного навчально-дослідного центру для студентів, науковців згаданих та інших країн, які знаходяться в зоні букових пралісів, віднесених до міжнародної спадщини ЮНЕСКО. Учасники тристоронньої зустрічі обговорили питання підготовки українсько-німецько-британського проекту для пом'якшення впливу кліматичних змін на екологічну та соціально-економічну ситуації в Закарпатті.

Василь БОЙЧУК.

ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРИЗНОМАНІТТЯ

2010 рік оголошено Міжнародним роком біорізноманіття. Таким чином ООН прагне привернути увагу до необхідності охороняти і раціонально використовувати природу планети, об'єднати зусилля в справі збереження її екосистем і захисту особливо цінних об'єктів природи.

Надмірне використання прісної води, енергетичних ресурсів, масова вирубка лісу, сучасні методи ведення сільського господарства та інші види діяльності людини чинять руйнівний вплив на навколишнє середовище, що призводить до скорочення біологічного різноманіття.

На сьогоднішній день під загрозою зникнення перебувають більш ніж 7 тисяч видів тварин і майже 60 тисяч видів рослин.

На підтримку Міжнародного року біорізноманіття, в ході 65-ї сесії Генеральної Асамблеї в 2010 році відбудеться одностороння нарада високого рівня за участю глав держав і урядів.

2000 року світові лідери ухвалили Декларацію тисячоліття, в якій визначили цілі розвитку в XXI столітті у восьми областях. Одна з цих цілей спрямована на скорочення темпів втрати біорізноманіття.

1992 року на Всесвітньому саміті з питань довкілля та розвитку в Ріо-де-Жанейро було ухвалено Конвенцію про біологічне різноманіття, її ратифікували 188 країн. Таким чином, вона стала одним із найбільш представницьких міжнародних договорів.

РОБОТУ ДЕРЖЕКОІНСПЕКЦІЇ ПІДСУМОВАНО

13 квітня 2010 р. в Державній екологічній інспекції України відбулася нарада на тему «Підбиття підсумків роботи щодо здійснення державного контролю в сфері навколишнього природного середовища за 2009 рік та I квартал 2010 року» за участю Міністра охорони навколишнього природного середовища В. Бойка, заступника міністра Б. Преснера, начальника Державної екологічної інспекції України П. Жили та деяких інших посадовців.

У своєму виступі В. Бойко піддав гострій критиці діяльність Держекоінспекції за минулий рік у плані нарахування та стягнення збитків за порушення вимог природоохоронного законодавства, висловив зауваження щодо низької правової та професійної підготовки інспекторів, відсутності комплексного моніторингу та планування інспекторських перевірок тощо. Міністром поставлені завдання щодо збільшення надходжень до Державного бюджету України від стягнень за заподіяну навколишньому природному середовищу шкоду.

(За матеріалами веб-сайту Мінприроди).

ЗАПОВІДНИК – ДЕРЖАВНА УСТАНОВА

ІЗ ДОПОВІДІ Ф. ГАМОРА НА СЕМІНАРІ

У доповіді Федір Гамор акцент зробив на таких розділах:

Правові засади створення та функціонування

Карпатський біосферний заповідник має правовий статус природоохоронної, науково-дослідної установи міжнародного значення. Він створений з метою збереження в природному стані унікальних та найбільш типових природних комплексів Українських Карпат, здійснення фонових екологічних моніторингу, вивчення навколишнього природного середовища, його змін під дією антропогенних факторів. Крім того, Указом Президента України «Про розширення території Карпатського біосферного заповідника» від 14 січня 2010 року, мету і завдання біосферного заповідника суттєво доповнено. Цим Указом Президента України визначено, що розширення території біосферного заповідника проведено, по-перше, – з метою стабілізації екологічної ситуації у верхів'ях басейну річки Тиса, по-друге, – для збереження біологічного і ландшафтного різноманіття, по-третє, – для розвитку екотуризму і, нарешті, – для підтримки традиційного господарювання у високогір'ї Українських Карпат.

Важливі завдання та чимало перспектив відкривають перед біосферним заповідником також Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо розвитку природно-заповідної справи в Україні» та прийняте у грудні 2009 року розпорядження Кабінету Міністрів України щодо збереження та розвитку української частини природного об'єкта «Букові праліси Карпат».

Структура території

Відповідно до Указів Президента України про створення та розширення, територія заповідника складає сьогодні 58035,8 га із них 39485 гектарів надані заповіднику в постійне користування, а 18550,8 гектарів знаходяться у його складі без вилучення у землекористувачів.

Біосферний заповідник розташований у межах Рахівського, Тячівського, Хустського та Виноградівського районів Закарпатської області (займає 4,53 відсотка її території).

Біосферний заповідник є одним із найбільших природно-заповідних об'єктів України, охороняє унікальні природні та антропогенні ландшафти від закарпатського передгір'я та субальпійського і альпійського поясів Українських Карпат. Тут охороняються найбільші у Європі ділянки букових і ялиново-букових пралісів, життєздатні популяції 1111 видів вищих судинних рослин, 1344 види нищих рослин, 66 видів ссавців, 189 видів птахів, 9 видів плазунів, 13 видів земноводних, 26 видів риб та понад 15 тисяч видів безхребетних тварин. Чимало із них занесено до Міжнародного Червоного списку IUSN, Європейських Червоних списків, Червоної книги України, охороняється міжнародними конвенціями.

У зоні діяльності біосферного заповідника розміщено 20 населених пунктів, де проживає до 100 тисяч чоловік. Тут зосереджені величезні культурні і духовні цінності, зокрема розміщується центр Закарпатської Гуцульщини, яка характеризується само-

На практичних заняттях семінару

бутньою культурою і побутом, в тому числі – полонинське господарство. На ділянках полонин, що входять до складу території заповідника, щорічно випасається близько десяти тисяч голів овець, півтора тисячі голів великої рогатої худоби. А дворогосподарства населення забезпечуються дровами, сінокосами, заготовляють для своїх потреб дикорослі плоди, ягоди та гриби. Десятки тисяч людей використовують територію заповідника для туризму та рекреації.

У межах Карпатського біосферного заповідника встановлено диференційований режим охорони, відтворення та використання його природних комплексів. Для цього його територія поділена на чотири функціональні зони. По-перше, – це заповідна зона, яка складає 29,6 відсотки і включає найбільш екологічно цінні території, які призначені для збереження і відтворення генофонду рослинного і тваринного світу. Ці території повністю вилучаються із господарського використання.

Навколо заповідної зони сформовано буферну зону, яка складає 29,7% території біосферного заповідника. Тут обмежуються певні види господарської діяльності, допускається використання природних ресурсів та туристично-рекреаційна діяльність.

Зона антропогенних ландшафтів становить 35,1% території біосферного заповідника. Вона включає землі традиційного землекористування, лісокористування, водокористування, місця поселення людей, рекреації та інших видів господарської діяльності. В ній забороняється мисливство.

І, нарешті, зона регульованого заповідного режиму займає до 5 відсотків. Тут запроваджено певні обмеження вздовж туристичних маршрутів, шляхів прогону худоби через заповідну зону тощо.

Особливості землекористування

Землі заповідника поділяються на дві категорії. Перша група – це землі, які вилучені у землекористувачів і передані заповіднику у постійне користування. Другу частину складають землі, які включені до складу заповідника без вилучення у землекористувачів. Це частина територій Рахівського, Ясінянського, Великобичків-

ського, Буштинського, Хустського і Виноградівського держлісгоспів та земель запасу Рахівської і Тячівської районних державних адміністрацій.

Землі біосферного заповідника не підлягають приватизації і можуть бути вилучені із його складу лише за рішенням Верховної Ради України та за згодою спеціальної адміністрації біосферного заповідника і Міністерства охорони навколишнього природного середовища України. Біосферний заповідник звільняється від сплати земельного податку.

Земля та інші природні ресурси біосферного заповідника є власністю Українського народу.

Взаємодія заповідника з органами місцевої влади та населенням

Важливими правовими аспектами діяльності адміністрації біосферного заповідника є питання взаємодії з органами місцевої влади та громадськості. У цьому зв'язку ст. 60 Закону «Про природно-заповідний фонд України» визначає, що «органи місцевого самоврядування, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи місцевого самоврядування сприяють охороні й збереженню територій та об'єктів природно-заповідного фонду, виконанню покладених на них завдань». Крім того, Законом встановлено, що громадяни України мають право брати участь у розробці та реалізації заходів щодо охорони біосферного заповідника, ефективного його використання, запобігання негативного впливу на нього господарської діяльності. Громадяни можуть також знайомитись з територією біосферного заповідника, здійснювати інші види користувань з додержанням встановлених вимог щодо заповідного режиму. Законом передбачається участь об'єднань громадян в управлінні територією біосферного заповідника.

Відповідність діяльності біосферного заповідника вимогам Севільської стратегії ЮНЕСКО

ЮНЕСКО – це спеціальна міжнародна організація, яка створена у рамках Організації Об'єднаних Націй, і працює у сфері освіти, науки та культури.

(Початок. Закінчення на 3-й стор.)

МІЖНАРОДНОГО ЗНАЧЕННЯ

(Закінчення. Початок на 2-й стор.)

У 1968 році, коли світова спільнота почала все більше усвідомлювати негативний вплив людської діяльності на природу та навколишнє середовище, ЮНЕСКО скликало міжнародну наукову конференцію, для того щоб визначити, що можуть зробити уряди, аби подолати цю проблему. Ця так звана «біосферна конференція», яка привела до того, що у 1970 році у ЮНЕСКО створено Міжнародну програму «Людина і біосфера», яка тепер відома як МАБ (від англійських слів «man and biosphere»).

На III Світовому конгресі біосферних резерватів у Мадриді в 2007 році, делегатом якого я був, керівництво ЮНЕСКО, особливо наголосило, що концепція біосферних резерватів, або заповідників, яка народилася у надрах програми МАБ, є найбільш прогресивним інструментом для примирення людини з природою, реалізації ідеї сталого розвитку.

Концепція біосферних резерватів отримала міжнародне визнання. Біосферні заповідники служать в усьому світі навчальними майданчиками та екологічними полігонами для впровадження принципів сталого розвитку. В умовах загострення екологічної кризи в Україні, зростаючих конфліктів інтересів між бізнесовими структурами, які прагнуть захопити все більше цінних земель та ресурсів, та науковими природоохоронними інституціями, Президент України та законодавці все більше схильні вдаватися до посилення режиму охорони і використання природо-охоронних територій. Про це свідчать зміни до Закону України «Про природно-заповідний фонд», які прийняті на початку цього року та десятки Указів Президента України, що схвалені в останній час із метою створення нових та розширення існуючих природоохоронних територій. І це зрозуміло, бо в Україні площа заповідних територій у три рази менша, ніж у Європі. Тут спостерігається справді варварське знищення унікальних природних об'єктів.

Згідно Севільської стратегії, яка схвалена Генеральною конференцією ЮНЕСКО у 1995 році, сьогодні території біосферних резерватів взагалі не відносяться до природоохоронних об'єктів у розумній класифікації Міжнародного союзу охорони природи (IUSN). Але для них базовими функціями залишається збереження біологічного різноманіття, сталий соціально-економічний розвиток, а також реалізація логістичних функцій. Тобто, – функцій матеріально-технічної підтримки демонстраційних проектів, екологічної освіти, тренінгів, досліджень і моніторингу в контексті реалізації місцевих, національних та глобальних проблем збереження біорізноманіття та забезпечення сталого розвитку. Тому для адміністрації Карпатського біосферного заповідника спеціальний проект, що розроблений і реалізується сьогодні німецьким університетом прикладних наук із міста Еберсвальде, у цьому контексті є надзвичайно важливим.

Менеджмент-план

Проект організації території та охорони природних комплексів біосферного заповідника, або його менеджмент-план, розроблено відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд» спеціалізованою проектною організацією «Укрліспроєкт» і

Виступає П'єр Ібіш

затверджено наказом Міністра охорони навколишнього природного середовища України у 2003 році. Термін його дії розраховано на 10 років.

До складу Проекту організації території входять детальні таксаційні описи лісової рослинності, картографічні матеріали. У ньому розроблена структура території та функціонального зонування, визначено необхідні обсяги матеріально-технічного, фінансового та кадрового забезпечення, спроектовано природоохоронні заходи, визначено допустимі навантаження на природні екосистеми та розміри природо-користування, сплановано будівництво необхідної інфраструктури тощо.

До проекту організації включено дев'ять детальних менеджмент-планів щодо збереження і вивчення біологічного і ценологічного різноманіття, збереження, відновлення і охорони лісів, проведення науково-дослідних робіт та організації моніторингу, поширення екологічних знань і формування екологічної культури населення, використання природних ресурсів тощо.

Проектом організації території, біосферний заповідник поділено на 9 природо-охоронних відділень, 17 природоохоронних дільниць та 78 обходів. У середньому за кожними 500 гектарами біосферного заповідника закріплено штатного працівника служби охорони.

У Карпатському біосферному заповіднику працює до 300 чоловік. У минулому році нами внесено до бюджету, пенсійного і інших державних фондів понад 2,8 млн. грн.

У 2012 році завершується строк дії старого менеджмент-плану. У зв'язку із прийняттям Президентом України важливих Указів, що, зокрема, стосуються розширення території нашого заповідника та розширення його функцій на виконання завдань, задекларованих Севільською стратегією ЮНЕСКО та Мадридським планом дії для біосферних резерватів, у заповіднику розробляється новий проект організації території. Нинішній науково-практичний семінар буде сходячком до складання такого проекту, насамперед розробки менеджмент-планів.

Доповідач коротко ознайомив присутніх із Положенням «Про проект організації території біосферного заповідника та охорони його природних комплексів», затвердженого Мінприроди України 6.07.2005 р. №245.

НАЛАШТОВАНІ НА ДОВГОТРИВАЛУ СПІВПРАЦЮ

ІЗ ВИСТУПУ П'ЄРА ІБІША:

Територія Карпатського біосферного заповідника – надзвичайно приваблива для нас. Адже у центральній-східній частині Європи, звідки ми прибули, таких унікальних за природним, біоландшафтным та іншим різноманіттям немає або майже немає. Ваша природа багата на ліси, полонини, ріки, озера, ендемічні рослинність і тваринний світ. Тому ми її з великим задоволенням відвідуємо.

Вперше такі стосунки розпочалися п'ять років тому, коли делегація науковців з України, вашого регіону побувала у нас, в Німеччині. Спершу таких тісних стосунків не планувалося. Але коли ми у вас побували, все побачили, вирішили щорічно відвідувати Українські Карпати, а співпрацю налагодити на постійній основі. Наші науковці і студенти у захопленні від ваших незайманих лісів, екосистем. Саме тому ми й підписали меморандум про співробітництво, у його рамках вирішили започаткувати відповідний проект, презентація якого проходить у ці дні.

Науково-практичний семінар, в якому берете участь, – перший важливий крок в цьому. Після цього будуть інші. Ми домоглися конкретної фінансової участі в цьому проекті. І ваш заповідник виступає тут моделлю розвитку.

П. Ібіш та інші науковці німецької делегації з Університету сталого розвитку м. Еберсвальде на картографічних матеріалах продемонстрували природні багатства Карпатського регіону, порівняли їх із Середземноморськими. Вони підрахували, що у багатьох країнах Європи та інших континентів планети Земля, природне різноманіття втрачено внаслідок антропогенного впливу людини. В Українських Карпатах воно ще збереглося. Але згаданий вплив і тут завдає непоправної шкоди. Існує йому загроза. Тому фундатори проекту й поставили собі за мету зберегти для людства той унікальний природний спадок, який у нас є.

П'єр Ібіш розповів, що він кілька років прожив у Південній Америці. Мав безпосередню можливість спостерігати за згубними наслідками впливу на природу життєдіяльності тамтешніх людей. Нищівне вирубування лісів, нещадна експлуатація родовищ корисних копалин призвели до запустіння територій, ерозії ґрунтів, міліяння річок і озер тощо. Особливий наголос він зробив на тому, що, внаслідок порушення балансу у природі, порушується взаємозв'язок у екосистемі, житті людини, звужується їх життєвий простір. Знижується опірність територій, катастрофічно зростає їх вразливість. Частішають катастрофи, природні катаклізми, загрозою стає глобальне потепління.

– На прикладі заповідних територій у Карпатах, – наголосив промовець, – масно можливість створити зразок, еталон, побачити і прослідкувати позитивні тенденції, елементи, при розумному втручанні, використанні, допомозі, показати переваги сталого економічного і соціального розвитку.

ПРОЕКТ ЗАХИСТУ ВІД ПАВОДКІВ

У липні 2008 року Закарпатське обласне виробниче управління меліорації і водного господарства підписало грантову угоду на реалізацію проекту програми реабросусідства Румунія-Україна під назвою «Покращення протиаводкового захисту та оздоровлення екологічної ситуації на прикордонній українсько-румунській ділянці р.Тиса».

Мета проекту – забезпечення зменшення негативного впливу паводків і антропогенного навантаження на навколишнє середовище на прикордонній ділянці р.Тиса.

Реалізація проекту зосереджена на території Рахівського і Тячівського районів.

Відомо, що по р.Тиса проходить 62 кілометри спільного кордону між Румунією та Україною, і проблеми, які виникають на цій ділянці, потребують спільного вирішення. Ця ділянка є вразливою до швидкоплинних паводків, характерних для цього регіону. Негативного впливу зазнають різні сфери економічного і соціального життя. Зокрема, часті паводки спричинили нестабільність русла ріки, втрату сільськогосподарських угідь, руйнування водогосподарської і прикордонної інфраструктури, пошкодження транспортної мережі та погіршення екологічної ситуації. В рамках проекту передбачається здійснити комплекс заходів, спрямованих на покращення екологічної ситуації і зменшення негативного впливу паводків.

Основні завдання проекту: розробка схеми стабілізації русла р.Тиса на згаданій ділянці ріки; створення центру прогнозування паводків на базі Тячівського міжрайуправління водного господарства; розширення АІВС-Тиса шляхом встановлення 2 автоматизованих станцій (с.Хмельів Рахівського, та смт. Солотвину Тячівського р-нів), їх проектування та будівництво; здійснення гідроморфологічних, біологічних та хімічних досліджень якості води згідно з вимогами РВДСС; розробка робочих проектів для протиаводкового захисту населених пунктів Бедевля і В.Бичків; закупівля обладнання для лабораторії; розробка цифрової моделі височини (ОЕМ) руслової частини басейну Верхньої Тиси для моделювання проходження паводка; екологічні, сільськогосподарські та соціально-економічні дослідження на цільовій території проекту.

Партнери проекту: повітова рада Марамуреш (Румунія); Тячівські міжрайуправління водного господарства та райдержадміністрація; Карпатський біосферний заповідник; Закарпатський регіональний центр соціально-економічних досліджень; держпідприємство «Об'єднана дирекція будівництва водогосподарських об'єктів в Закарпатській області».

Карпатський біосферний заповідник протягом двох останніх років бере участь в якості партнера у великому міжнародному проекті «Покращення протиаводкового захисту та оздоровлення навколишнього середовища на прикордонній українсько-румунській ділянці р.Тиси». Він фінансується Європейським Союзом. Про цей проект у цілому і окремі цікаві акції в його рамках ми неодноразово писали в нашій газеті. За останній період відбулося кілька важливих подій, про які інформую наших читачів.

Насамперед, слід нагадати, що для виконання проекту сформовано п'ять робочих груп, кожна з яких займалася конкретним напрямком діяльності. Більшість із них уже завершила свою участь у проекті і підготувала підсумкові звіти. За умовами проекту, результати роботи повинні бути оприлюднені. Для цього передбачено провести низку заключних семінарів для представлення напрацювань кожної з робочих груп.

24 березня 2010 року в с.м.т. Солотвину відбувся міжнародний семінар із питань сільськогосподарського і соціально-економічного розвитку цільової території проекту в умовах впровадження протиаводкових заходів. На ньому були представлені результати роботи двох груп – аграрної та соціально-економічної. У ґрунтовних доповідях прозвучало багато цікавої інформації про ситуацію в межах цільової території проекту, зокрема в історичному аспекті. До речі, матеріали роботи груп висвітлені в спеціально виданих до семінару брошурах, які відкриті для громадськості. Резюмуючи їх, зазначу, що три катастрофічні паводки, які сталися протягом

ПІДБИТО ПІДСУМКИ

останніх 12-ти років на Закарпатті, призвели до величезних матеріальних втрат і негативно вплинули на соціально-економічну ситуацію в усьому регіоні. Тому так важливо на майбутнє реалізувати основну концепцію проекту, а саме – покращити протиаводковий захист території і, водночас, не допустити деградації довкілля.

Найважливішим висновком аграрної групи є той факт, що, незважаючи на усі сьогоденні негаразди, проектна територія, а це більша частина Рахівського і Тячівського районів, володіє величезним сільськогосподарським потенціалом і може виробляти широкий спектр екологічно чистої продукції, яка матиме стабільний попит у країнах Європи.

8 квітня 2010 року пройшов ще один із серії підсумкових семінарів, на цей раз – в Ужгороді. Його основна мета – офіційне представлення результатів досліджень робочої групи з оцінки екологічного стану українсько-румунської ділянки р.Тиса. Основу виконавців склали науковці та фахівці з Київського національного університету ім.Т.Г.Шевченка, Інституту гідробіології НАНУ (м.Київ) та Закарпатського «Облводгоспу». У рамках семінару представлено результати гідроморфологічних та хімічних досліджень прикордонної українсько-румунської ділянки р.Тиса, проаналізовано точкові джерела забруднення водотоків басейну Верхньої Тиси та зроблено загальну оцінку екологічного стану проектної території відповідно до положень Водної рамкової директиви ЄС. Також були представлені результати румун-

ських партнерів щодо біологічної та гідрохімічної оцінки на прикордонній ділянці р.Тиса. Найбільш вражаючим для учасників семінару став факт відсутності діючих очисних споруд у всіх без виключення населених пунктах проектної території. Найвні в Рахові, Тячеві, Солотвині тощо, очисні споруди давно не діють і неочищені каналізаційні стоки в об'ємах тисяч кубометрів скидаються в Тису та її притоки, створюючи небезпечну екологічну ситуацію. Не менш драматичним тут є стан справ зі сміттєзвалищами та твердими побутовими відходами в цілому.

На тіл згаданих представницьких семінарів дещо менш значуще виглядає тренінг-семінар із розробки геоінформаційної системи (ГІС) проекту, який відбувся 31 березня 2010 року в Ужгороді, на базі «Облводгоспу». Насправді, для загальної підсумку Проекту його значення важко переоцінити, адже ГІС-складова є однією з пріоритетних.

У процесі семінару, велику увагу було приділено створенню і стандартизації тематичних карт ГІС-проекту за результатами досліджень та представленню оновленої основи ГІС-проекту на базі використання цифрової моделі місцевості і програми Google Earth. Також були детально проаналізовані отримані картографічні і атрибутивні дані та вироблено рекомендації для їх оптимального доопрацювання.

Василь ПОКИНЬЧЕРЕДА,
учасник семінарів,
експерт Проекту,
заступник директора КБЗ
з науково-дослідної роботи.

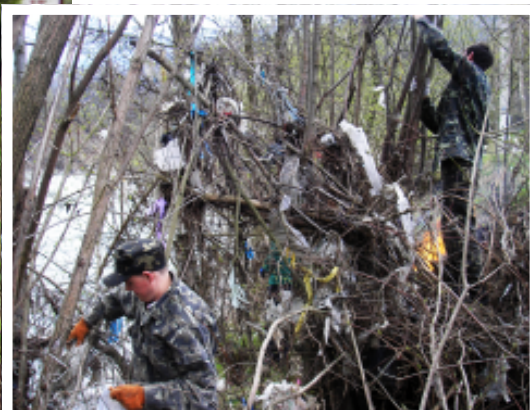
Будівництво водозахисної дамби у Великому Бичкові

МИ І ДОВКІЛЛЯ

Цьогорічний суботник, приурочений до Дня довкілля, працівники заповідника провели, прибираючи території центральної садиби в Рахові, ПНД відділень у населених пунктах, а також прилягаючих берегів річок і потоків від сміття, іншого непотребу. Посаджено десятки дерев і кущів у розсадниках, квітів – на клумбах. Охоронці лісу встановлювали синичники, феромонні пастки для боротьби зі шкідниками...

Про це розповідають фотографії **Мирослава Обладанюка.**

АБИ НЕ ТРАПЛЯЛИСЯ ПОЖЕЖИ

Одним з основних завдань, яке поставлено перед службою державної охорони заповідника є охорона природних комплексів. Значної шкоди природним екосистемам завдають лісові пожежі. Адже вогнем пошкоджується рослинність. У ньому гинуть дрібні гризуни та комахи, серед яких багато червонокнижних видів. Насадження, пошкоджені вогнем, через декілька років всихають.

У більшості випадків пожежі виникають через необережне поводження з вогнем та нехтування громадян правилами пожежної безпеки.

Охорона території заповідника від пожеж посилюється у весняний період. Особливо це стосується території Кевелівського, Трибушанського та Угольського ПНД відділень, лісові масиви яких безпосередньо прилягають до населених пунктів. Багато місцевих жителів користуються сінокосами, як на території заповідника, так і біля його меж. Весною вони очищають сінокісні ділянки від гілок та опалого листя, яке в подальшому спалюють. При цьому треба дотримуватись таких правил пожежної безпеки: спалювати рослинні рештки треба в безвітряну або дощову погоду; вогнище розміщати на безпечній віддалі від будівель або стіни лісу (не менше 25 м); не залишати вогонь без нагляду та не доручати це неповнолітнім дітям; не залишати вогонь на нічний час. Краще залити вогнище водою або присипати землею.

При виникненні пожежі необхідно вжити заходів з її ліквідації та повідомити сільську раду, працівників найближчого природоохоронного науково-дослідного відділення заповідника або лісництва держлісгоспу.

Законодавством України передбачено відповідальність за порушення вимог пожежної безпеки в лісах. Так, стаття 77 Кодексу України про адміністративні правопорушення гласить: «Порушення вимог пожежної безпеки в лісах – тягне за собою накладення штрафу на громадян від одного до трьох неоподаткованих мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від трьох до десяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян».

Знищення або пошкодження лісу внаслідок необережного поводження з вогнем, а також порушення вимог пожежної безпеки в лісах, що призвело до виникнення лісової пожежі або поширення її на значній площі, – тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від трьох до десяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від семи до дванадцяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян».

Незабаром багато людей відпочиватимуть в урочищі Ліщинка, на берегах Тиси та в інших мальовничих місцях. Як правило, відпочинок на природі проходить біля вогнища. І тут треба дотримуватись правил пожежної безпеки. Місце для вогнища краще викласти з каміння, подалі від лісу. Залишаючи місце відпочинку, обов'язково залийте вогнище водою і приберіть за собою сміття.

Сподіваємось, що мешканці та гості Рахівщини не будуть байдужими до природи нашого мальовничого краю та оберегатимуть ліси й полонини від пожеж.

Михайло ПРОЦЬ,
начальник відділу
служби державної охорони КБЗ.

ЗАПРОШУЄ МУЗЕЙ ЕКОЛОГІЇ ГІР...

«Побачивши цей край, я зрозумів, де бере початок життя.»

(Журба В., Тернопілля).

«Ваш Музей очень интересный, нестандартный. Мы много о нем слышали в России хорошего, и он действительно музей нового поколения - живой!»

(Л.А. Колоткина, Курск (Россия)).

«Велика справа – збереження природного багатства Карпат. Ви робите її пропагуючи здорове та розумне ставлення до довкілля.»

(Учні 9-10 класів Хмельницького НВК №7).

Ці та багато інших відгуків залишають відвідувачів заповідницького Музею екології гір та історії природокористування в Українських Карпатах. Люди, які приїжджають до нас із різних куточків світу: Росії, Молдови, Угорщини, Румунії, Німеччини, США, Австралії та багатьох інших держав, дізнаються про унікальність і самобутність традиційних для цього регіону лісокористування, землеробства, полонинського господарства, ремесел, звичаїв, обрядів, що є невід'ємною часткою надбавь наших горян.

У експозиціях музейного комплексу уміло відображено красу і багатство природи Карпат, історію і культуру місцевого населення, сиву давнину і сьогодення, а його відвідування наповнює новим змістом розуміння величі первозданної природи і самої людини, як її складової.

Музей є інформаційним еколого-освітнім та історико-культурним осередком. Його

Екскурсанти оглядають експозиції музею

діяльність спрямована на вирішення екологічних проблем регіону шляхом підвищення рівня екологічних знань та формування екологічної культури населення, туристів, гостей регіону.

Для активізації шкільних відвідувань та популяризації заповідника як еколого-освітньої та природоохоронної установи, на базі музею організуємо **Дні відкритих дверей**: у Всесвітній день музеїв – **18 травня**, у Всесвітній день охорони навколишнього природного середовища – **5 червня**, у Всесвітній день туризму та в Дні

європейської спадщини – **26-27 вересня**.

У згадані дні відвідування музею безкоштовне, а екскурсії проводять юні екологи – учні шкіл Рахівщини.

Запрошуємо Вас відвідати Музей екології гір та історії природокористування в Українських Карпатах, що знаходиться на південній околиці Рахова (при в'їзді до райцентру з боку с. Костилівки), на центральній садибі Карпатського біосферного заповідника!

Ігор КАЛЬБА,
завідувач музеєм.

Є ДО ЧОГО ДОКЛАСТИ ЗУСИЛЬ

Відповідно до рішень уряду нашої держави та місцевих органів виконавчої влади, у районі в ці весняні дні проходить технічний огляд тракторів і причіпних до них транспортних засобів. Для такої техніки, наявної у Карпатському біосферному заповіднику, цей техогляд призначено на 7 травня.

Необхідність такого огляду техніки обумовлена тим, що після роботи взимку, коли її експлуатація, догляд обмежувалися, здійснювалися у суворих кліматичних умовах, транспортним засобам потрібна профілактика, заміна знищених запчастин, вузлів і агрегатів, автошин, мастил тощо. Їх слід пофарбувати.

З метою успішного проведення технічного огляду, у заповіднику видано наказ директора, створено комісію, виділено певні кошти, призначено відповідальних осіб за цей захід. Колектив механізаторів транспортно-енергетичної дільниці активно включився до проведення техогляду тракторів. Особливу увагу приділено тим транспортним засобам, які експлуатуються давно. Зокрема, це колісний трактор ЮМЗ 6 КЛ, який працював у Богдан-Петроському, Мараморському та Чорногірському ПНДВ ось вже 12 років. Це також два екскаватори та лісотрельовальний трактор ЛТ 157, строки експлуатації яких не менш тривалі.

Не дивлячись на те, що техніка стара, за традицією, яка склалася впродовж останніх років, до техогляду постаріємося її підготувати як слід. Прагнуть це робити, працюють сумлінно машиністи екскаваторів П. Кукурудза та В. Ретіжник, електрогазозварювальник Л. Ковальов.

А після цього – черга техогляду авто-транспортного. Справа не менш відповідальна, адже КБЗ має 21 автомобіль, з яких 11 легковиків, 10 мотоциклів, два напівпричіпи. В основному, бортові автомобілі, а також самоскиди ГАЗ 53 та КРАЗ, теж мають тривалі строки експлуатації, вимагають ремонтів і ретельних доглядів. Враховуючи складні гірські умови роботи у природоохоронних, науково-дослідних відділеннях, це має особливе значення, вимагає значних затрат.

Так, що і водіям є до чого докласти зусиль.

Юрій КОЛАЧУК,
начальник ТЕД заповідника.

АТЕСТАЦІЯ З ОХОРОНИ ПРАЦІ

З метою виконання ст. 18 Закону України «Про охорону праці», Типового положення «Про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці», затверженого наказом Державного комітету України з нагляду за охороною праці від 26.01.2005 р. № 15, із змінами і доповненнями, 15 березня ц.р. у заповіднику проведено навчання та перевірку знань посадових осіб з питань охорони праці.

А передували атестації глибоке вивчення керівниками виробничих підрозділів посадових інструкцій та інструкцій з охорони праці і пожежної безпеки, наведення порядку в документації з цих питань, а також у засобах наочності, індивідуального захисту та засобах пожежогасіння тощо.

Атестації підлягали 29 посадовців. Із них начальники відділень, відділів та інших служб – 26. Вона показала, що керівний склад виробничих підрозділів і служб заповідника в основному добре володіє знаннями з правил охорони праці та пожежної безпеки, дбає про створення умов для їх дотримання. Так, впродовж останніх трьох років у КБЗ не було суттєвих порушень техніки безпеки, пожеж. У кожному ПНДВ створено кутки з техніки безпеки, відповідні стенди, є протипожежний інвентар. Для працівників за професіями видано інструктивні матеріали, ведуться журнали інструктажів з охорони праці та оперативного контролю, дотримуються строки їх проведення.

Атестаційна комісія на чолі з директором заповідника Ф. Гамором, до складу якої також входили начальник відділу управління праці та соціалістичного населення РДА М. Рула (за згодою), провідні фахівці КБЗ, була пристрасною і суворою. Хоч атестацію пройшли усі 29 керівників, окремі з них недостатньо чітко орієнтувалися у тонкощах змін чинного законодавства з тих чи інших питань охорони праці, особливо – електробезпеки.

За результатами атестації кожному вручено посвідку про перевірку знань.

Атестація є одним із важливих заходів, які проводяться в рамках тижня охорони праці, оголошеного у нашій державі 22-28 квітня ц.р. з нагоди Дня охорони праці.

Іван ДАНИВ,
провідний інженер
з охорони праці заповідника.

ЕНТОМОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ У КБЗ

Одним із важливих завдань спеціалістів зоологічної лабораторії Карпатського біосферного заповідника є ентомологічні дослідження. Вони проводяться постійно і системно, у відповідності до планів роботи. За їх результатами складаються наукові звіти, ведеться фенокартотека, існує інсектарій рідкісних видів метеликів. Дані входять до Літопису природи установи.

За станом на нинішній рік, у заповіднику обліковано понад 2 тис. видів ентомофауни. Із них – 34 види, які занесено до Червоної книги України, 12 видів – до Європейського червоного списку і 6 – до Бернської конвенції. Лише з 1997 по 2009 роки нами виявлено нових для КБЗ 834 види безхребетних, з яких 1 – для України (Сатурнія мала південна), 1 – для Українських Карпат, 10 – для Закарпаття. Крім цього, у 2009 р. розпочато вивчення видового складу бабок (Odonata). Проаналізовано багаторічні дослідження булавоносих лускокрилих за темою «Екологічний моніторинг фонових і рідкісних видів та угруповань тварин». Вивчена таксономічна репрезентативність – виявлено сім таксонів (102 види). Територіальний розподіл за масивами показав, що максимальна кількість видів (71) представлено на Чорній горі,

мінімальна (26) – у Мармароському масиві. За екологічною приуроченістю денні метелики відносяться до 4-х комплексів: еврибіонтного (16%), лісового (49%), лучного (32%) та субальпійського (4%). Досліджувались також кормова спеціалізація гусениць – виявлено 3 групи (монофаги, олігофаги та поліфаги), зоогеографічні та фенологічні комплекси. Особливу увагу було приділено рідкісним та зникаючим видам комах. Виявлено 34 види, з яких 9 видів – найрідкісніших (1 знахідка за багато років). Представлено карти локалітетів шести масивів заповідника, на яких закартовано 12 видів комах. Також детально вивчено екологічні особливості 10 червонокнижних видів лускокрилих, за 3-ма видами розроблено плани дій для їх ефективного збереження.

На засіданні науково-технічної ради заповідника у січні ц.р., на якому я звітував з даного питання, йшлося і про деякі інші аспекти діяльності зоологічної лабораторії, її доробки й упущення. Зокрема, говорилось, що необхідно посилену увагу приділити вивченню групи прямокрилих і

напівтвердокрилих комах, моніторингові короїда-друкаря, який поширився в лісах КБЗ, створенню електронної бази даних ГІС для безхребетних. Тому у КБЗ намічено наступні перспективи ентомологічних досліджень: продовжити інвентаризацію видового складу невивчених груп комах, зокрема бабок, прямокрилих, напівтвердокрилих; створити електронну базу даних ГІС для безхребетних; здійснити екологічний моніторинг за станом популяції короїда-друкаря у смеркових насадженнях; продовжити картування локалітетів рідкісних видів комах; створити на базі заповідника інсектарій рідкісних та зникаючих видів метеликів з метою підтримання природних популяцій та демонстрації живої експозиції для відвідувачів.

Євген ЛЯШЕНКО,
науковий співробітник КБЗ.

Сатурнія грушева

НЕ ВСІ СМЕРЕЧИНИ ПОРАЖАЮТЬСЯ КОРОЇДАМИ

Так трапилося, що я не був присутнім на засіданні науково-технічної ради КБЗ у січні, на якому обговорювалася ситуація із засиллям короїдів у смеркових лісах заповідника. Багаторічний практичний досвід роботи у цій установі дозволяє мені поділитися й своїми міркуваннями з цього приводу.

Ялинові насадження, які зростають в умовах надмірної зволоженості, та насадження, уражені кореневими хворобами, піддаються вітровалам навіть при незначних коливаннях вітру. Вони, в залежності від сили вітру, рельєфу і т.д., утворюють від невеликих до значних площ вітровалів. У залежності від технічних, географічних та економічних умов, тобто наявності доріг, трельовальної техніки та коштів, ці вітровали можуть бути розроблені негайно. Можуть роками залишатися не розробленими і тоді навкруг них утворюються поодинокі і суцільні площі сухостійних дерев. Часто трапляється, що вітровал уже розроблено, а навкруг нього утворюються сухостійні осередки.

Як правило, у місцях вітровалів, незалежно від того,

деревину забрано, чи залишено, відбувається природне поновлення. Воно за складом відрізняється від материнського типу лісу. Якщо утворення сухостійних дерев навколо вітровальних вікон відбувається поступово, то, як правило, природне поновлення проходить інтенсивно і за таким складом, який відповідає типу лісорослинних умов.

Дуже важливо, щоб на ділянках, які вивільняються від вітровалів та сухостій, поновлення лісу відбувалося природним шляхом. Хоча і при цьому можливе нерівномірне заліснення вивільнених територій. Але ні в якому разі не слід проводити підсаджування (доповнення) лісокультур. При підсаджуванні проходить процес зараження молодих сянців у місяцях розривів спорами грибів опенька та кореневої губки, які обов'язково знаходяться у місяцях масового всихання насаджень.

Ще раз наголошую, що причиною масових всихань хвойних насаджень не є короїди (вони – вторинні і заселяють тільки ослаблені кореневими хворобами дерева), а першопричина цього явища – зараженість

грунтів спорами грибів опенька та кореневої губки.

Можливий варіант, коли вивільнена з під вітровалів і сухостоїв площа займає значну територію і відновлення місяцями недостатне, або пройшло другорядними породами і кущами. Там підсаджування дерев проводити не потрібно. Слід зачекати, поки площа поступово залісниться природним шляхом насінням із сусідніх територій. Тоді буде утворено різновікове, змішане, структуроване насадження.

Поява в новому насажденні ялини австрійської генерації, не повинна викликати занепокоєння, оскільки молоді ялиночки пройшли довгий шлях адаптації, природного відбору і мають достатню ступінь захисту. Це перевірено створенням високогірних культур (висота н.р.м. 1600 м.) у 1970 році.

Із наведеного можна зробити висновок, що чим довше проходить процес відтворення, тим стійкіші до несприятливих кліматичних факторів, шкідників і хвороб утворюються насадження, – складні, різновікові, структуровані.

Дмитро КУРІН,
провідний інженер КБЗ.

ВІТАЄМО ЮВІЛЯРА!

25 березня ц.р. виповнилося 60 років Заслуженому природоохоронцю України, першому заступнику начальника Державної служби заповідної справи Міністерства охорони навколишнього природного середовища України **Миколі Пилиповичу Стеценку**.

Народився ювіляр 1950 року в селі Свидовець Бобровицького району на Чернігівщині. Свою трудову діяльність розпочав у 1967 році. Після закінчення у 1977 році Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка за фахом географ-гідролога, до 1999 року працював на різних посадах у Держкомітеті УРСР з охорони природи, Держінспекції з охорони і раціонального використання водних ресурсів, в Управлінні державних заповідників та інших територій, що особливо охороняються, начальником згаданого управління. З 1999 по 2001 рік трудився заступником Міністра охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України, головним державним інспектором України з охорони навколишнього природного середовища. З 2002 року призначений і по нині працює першим заступником начальника Державної служби заповідної справи.

Завдяки його зусиллям в Україні створено чітку систему заповідної справи як окрему галузь народного господарства, організовано десятки заповідників та національних природних парків. За безпосередньої участі ювіляра підготовлено закон України «Про природно-заповідний фонд України», сформовано Державну службу заповідної справи та потужну нормативно-правову базу для її діяльності. Величезна заслуга М.П. Стеценка у становленні та розвитку Карпатського біосферного заповідника, формуванні його як природоохоронної науководослідної установи міжнародного значення.

За багаторічну сумлінну працю, високий професіоналізм, значний внесок у розвиток природоохоронної справи, збереження довкілля неодноразово нагороджувався Почесними грамотами Міністерства, уродосенний медалі «Десять років Незалежності України». У 2006 році йому присвоєно звання «Заслужений природоохоронець України».

Зичимо йому міцного здоров'я, творчої наснаги, щастя і довголіття.

Колектив Карпатського біосферного заповідника.

ВИДАТНОМУ НАУКОВЦЮ – 75!

Роки біжать невинно. Здається, ще зовсім недавно, у січні 2005 року, широка наукова громадськість Європи, в тому числі й України, урочисто відзначила 70-річчя від дня народження та 30-річчя наукової діяльності видатного вченого-природодослідника, професора Зволеньського університету (Словаччина) Івана Волощука. Незчулися, а йому вже виповнилося 75 років.

Народився І. Волощук 21 січня 1935 р. на Закарпатті, в с. Луг, на Мараморощині (нині – Рахівський район). По другій світовій війні батьки хлопця виїхали до Словаччини. Після закінчення у 1964 році лісового факультету Зволеньського інституту лісу і деревознавства, І. Волощук працював у різних виробничих та природоохоронних установах. У 1982 році він захистив кандидатську дисертацію на тему «Буковілицеві ліси Словаччини», а через десять років – докторську, на тему «Екосистемний аналіз територіально незначних заповідних об'єктів Словаччини».

Наукова спадщина і творчий доробок І. Волощука багаті і багатогранні. Він – автор більше двох десятків книжок і монографій, з десятка навчальних посібників і до 400 наукових статей, опублікованих у різних словацьких виданнях і за межами країни. Багато із них перекладені на різні мови, стали великим здобутком міжнародної природної спадщини. Ось лише окремі з них. У 1991 році у співавторстві він опублікував словацькою, англійською та німецькою мовами цікаву методологічну працю «Rozhovory o Ekologii a ochrane prirrody», в якій знаходимо наукові терміни, основні поняття в галузі екології та охорони природи, визначення пріоритетних завдань цих наук щодо оптимізації життєвого середовища. У 1999 році під редакцією І. Волощука побачила світ монографія англійською мовою «The National Parks and Biosphere Reserves. The last Nature Paradises». У цій праці охарактеризовано національні парки, біосферні резервати Угорщини, Словаччини, Польщі, України і Румунії. Співавторами цієї монографії є також відомі українські природоохоронці Степан Стойко та Федір Гамор.

У 1990-1995 роках Іван Волощук працював директором Татранського національного парку, а з 1995 до 1999 – генеральним директором управління народних парків Словаччини.

Далі він працював деканом лісогосподарського факультету Зволеньського технічного університету, координатором

біосферних резерватів у Татрах. Зараз ювіляр – професор факультету природничих наук університету Матея Бела в Банській Бистриці.

Особливою заслугою професора Івана Волощука є участь у підготовці українсько-словацької номінації «Букові праліси Карпат», яка в 2007 році занесена до переліку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Як визнаний авторитетний еколог, професор І. Волощук брав і бере участь у різних міжнародних природоохоронних структурах. Він – член ради IUCN від Середньої і Східної Європи (2000-2004 рр.). Зараз – заступник голови Словацького національного комітету МАБ ЮНЕСКО та член Комісії природних і національних парків та Комісії з менеджменту IUCN, а також – Європейської федерації природних і національних парків, Президент Асоціації карпатських національних природних парків і резерватів (ACANAP). Протягом багатьох років своєї трудової діяльності ювіляр брав участь у міжнародних науково-практичних конференціях та експертизах з різних природоохоронних проблем, у тому числі і в КБЗ. Численні його статті запам'ядалися читачам всеукраїнського екологічного науково-популярного журналу «Зелені Карпати», який заповідник видає. Він є постійним членом редколегії журналу. За багаторічну діяльність Світовий фонд дикої природи (WWF) нагородив проф. І. Волощука золотою медаллю, а Карпатський біосферний заповідник – Почесною відзнакою за розвиток заповідника.

З роси й води Вам, шановний пане професоре!

Федір ГАМОР.

Адреса редакції:

вул. Красне Плесо, 77, а/с 8, м. Рахів, 90600 Закарпатська обл.

Контактні тел: (03132) 2-21-93, 2-29-14.

Ел. пошта: cbr-rakhiv@ukr.net

<http://cbr.nature.org.ua>

Засновник і видавець: Карпатський біосферний заповідник.

Свідоцтво про державну реєстрацію Зт № 401 від 25. 01. 2006 року.

РЕДКОЛЕГІЯ:

Федір Гамор (шеф-редактор),

Василь Бойчук (редактор),

Василь Покин'єчерета,

Юрій Беркела,

Дмитро Сухарюк,

Ярослав Довганич,

Йосип Бундзяк,

Олег Борик (верстка).

Відповідальність за достовірність фактів несе автор.

Газета віддрукована у Хустській районній друкарні.

Замовлення №

Тираж 1000 примірників.